

• FØROYA • SOCIAL-DEMOKRAT

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BRÓÐURSKAPUR

Nr. 48.

Lýsingaprisur fyri petittreglu: 30 oyr. á forsiðuni,
20 oyr. á 3. og 4. síðu. Við stórra lýsingum fæst
avsláttur í prísinum.

Tírsdag hin 26. novembir 1929.

Kostar kr. 1,50 fjórðingsárið + Porto. Blaðið
verður bílagt á posthúsinum, brævvarnarstøðum
og skrivstovuni. Telf. 143.

3. árg.

Tandlæge BREND

traffes 11-5. Telf. 114.

BLAÐSTJÓRI »Dimmalettingar«, ið er býráðslimur, letur til at vera heldur enn ikki firtin, tí vit hava loytt okkum at retta eitt sindur uppá tað reypíð, ið hann læt lesarar sínar hoyra um tey heilt óvantaðu góðu havnaviðurskiftir, vit nú hava fingið. Tíðindi blaðstjórans vóru soleiðis skrivað, at hann, ið læs tey, ikki kundi halda annað, enn at havnin var frálík, tí, sum stóð í tíðindagreinini, tvey skip høvdu ligið við kaj eina óveðursnátt, og hvørki kajin ella skipini høvdu ligið nakran háva av tí. Blaðstjórinn kann royna sum hann vil at fjala tað, hann hevur skrivað, hann sleppur kortini ikki frá hesum, hann hevur vilja latið sínar lesarar vita, nevnliga, at havnin, sum hon er, er góð í ódnarveðrið — og tá so er, eigur einki at vera at ívast í, at hon kann nýtast í dyrdarveðri.

At menn ikki hava verið á ymsum máli um tey havnalíkindi, vit nú hava, aftaná at vit hava fingið bæði brimgarð og kaj, tað er rætt, men ein hendinga ódnarnátt, har skip liggja við brýggjuna og sleppa undan skaða, er ikki nakað prógv fyri, at havnalíkindini eru góð — minni enn so. Skilamenn søgdu á fyrstan tíð, tá ið farið var at gera henda brimgarð, at hann kom ikki at gera stóra nyttu — ja, summir hildu, at hann fór at gera illt verri. (Hesum seinna skulu vit ikki geva viðhald, tí sjálvandi er betur illt hurð fyri gátt enn eingin).

Henda áskoðanin um, at havnin ikki vildi vera fullfígga, soleiðis sum hon nú er gjord, stendur framvegis við makt. Og hon umstoyttist ikki, um blaðstjóri »Dimmalettingar« roynir at gera av, ja gera nakað nógv av, í sínum tíðindum til lesarar sínar um skip, sum ikki fáa skaða av ódnarveðri, tá tey liggja í havn í Tórshavn, innanfyri brimgarð og við kaj.

Vit hava ikki gramt okkum um, at skipini ikki fóru til botns, ið lógu við kajuna hina ódnarnáttina, og tað kann líkjaast harra Poul Nielsen, blaðstjóri, at kanna okkum slíka hugsan til — hvat hann ongan sum helst rátt hevur til — men, hevur blaðstjórinn vilja rettsvísuliga greitt sínum lesarum frá ódnarveðrinum, og hvussu skikkað var við kajuna, so skuldi hann ikki bert sagt, at

skipini kláraði tað, men eisini sagt, hvussu kringumstøðurnar vóru — tí ivaleyst visti hann av hesum, áður enn vit sögdu honum tað.

»Vi er utvilsomt alle klar over, at Havnen her ikke er fuldkommen,« skriver nu »Dimmalettingen«, og leggur síðani okkum undir at vera »interessert i at nedsætte Havnen i det almindelige Omdømme, at

det kommer til at gaa ud over dens Indtægter.« Ja, tað kann ikki miskiljast, hvat blaðstjórinn ætlar við hesum setninginum, og hví hann hevur sett hann soleiðis. Men eitt er avgjort, og tað er, at um hin »formella« síðan um, at havnin er vorðin kommunal, er í ordan, so broytir tað ikki hina áskoðanina um, at havnini enn restar nógv í at vera góð.

Staten og Monopolerne.

Af cand. polit. Knud Korst.

I.
Kan den demokratiske Stat maade sig i Magt med Nutidens uhyre industrielle og finansielle Sammenslutninger; kan den om fornødent sætte sin Vilje igennem overfor de nationale eller internationale Karteller og Trusts af hel eller delvis monopolistisk Art?

Dette Spørgsmaal vil blive besvaret gennem den kommende Tids praktiske Erfaringer, thi man tør nok sige, at denne Kraftmæssighed mellem Statsmagten og den koncentrerede Privatkapital vil blive et Centrum i Fremtidens Politik.

Før man foretager sig at udtænke, hvilke Muligheder Staten overhovedet har for at betvinge de monopolistiske Sammenslutninger, bør man imidlertid klargøre sig, om Staten i det hele taget har gribe ind paa dette Omraade. Naegtes kan det jo ikke, at hele Monopolproblemet er yderst kompliceret; der kan siges meget bade for og imod Kapital- og Bedriftskoncentrationen, og dette giver sig mærkbart Udslag i den offentlige Meningsindstilling overfor Spørgsmaalet.

Befolkningen er nok engstelig for de moderne Sammenslutninger, men paa samme Tid bebrejder den ofte Virksomhederne, at de ikke slutter sig sammen. Da f. Eks. de danske Tekstilfabrikker var inde i en vanskelig Periode og havde svært ved at klare sig mod Konkurrencen udefra, blev det ofte foreholdt dem, at de burde koncentrere sig. Med andre Ord: Folk har en Forstaaelse af, at Sammenslutningsprincipet, der paa saa mange andre Omraader har vist sin Styrke, anvendt paa Virksomhederne ogsaa har betydelige nationale-økonomiske Fordele.

Det er da ogsaa udenfor al Tvivl, at Koncentrationerne kan have stor Betydning i teknisk Henseende; for et Bedrift skal kunne udnytte den moderne Teknik, anvende rationaliserede Arbejdsmetoder fuldt ud, maa den i mange Tilfælde være af meget stort Format. Vilde Staten lægge denne Udvidelse Hindringer i Vejen, vilde den derfor hindre Nationens Fremgang i Velstand.

Ofte tillægges der imidlertid de økonomiske Sammenslutninger stor Betydning ogsaa i andre Henseender, f. Eks. at der derved tilvejebringes en vis Stabilitet i de økonomiske Tilstande. Det kan jo ikke nægtes, at den indbyrdes Konkurrence — og ikke mindst den udenlandske Konkurrence — skaber en ikke ringe Usikkerhed for de bestaaende Virksomheder og dermed en vis Risiko for de store, faste anlagte Kapitaler og den

store Personalestab, som Nutidens Bedrifter hyppigt arbejder med; konkurreres en betydelig Bedrift ned, medfører det altsaa Kapitaltab og Arbejdsledighed i den paagældende By eller vedkommende Land, thi hverken Kapital eller Personer lader sig uden videre flytte fra Sted til Sted, endstga fra Land til Land, alt eftersom det ene eller det andet Sted, det ene eller det andet Land ligger forrest i Konkurrencen.

Er det da ikke bedre, at Producenterne slutter sig sammen og stabiliserer Produktion og Afsetning saa vidt muligt?

Et andet Spørgsmaal af Betydning er, om ikke Sammenslutningerne er det rette Middel til at skabe en saadan forøget Eksport, som i de fleste moderne Industrilande er saa afgørende for Befolkningens Fremgang i Velstand? Ja, ikke alene for det enkelte Land, men ogsaa — og maaske i særlig Grad — for hele den industrialiserede Del af Europa; er det ikke saadan, at denne Del af Verden kun ved at staa sammen kan gøre sig Hæsb om at tilkøbe sig en pænsende Del af Verdenshandelen? Med andre Ord er ikke de internationale saavel som de nationale Bedrifts- og Kapital-sammenslutninger i Virkeligheden til Befolkningens Gavn, saaledes at Staten altsaa burde støtte den i Stedet for at bekæmpe den?

Som man ser er Problemet uhyre indviklet, og ikke mindre indviklet er det, fordi det har sin særlige Karakter i hvert enkelt Land, ja, underliden i hvert enkelt Fag. Der bestaar loert sagt mange indbyrdes stridende Interesser, der i givet Fald hver for sig vil søge at paavirke Statsmagten til Gunst for sig. I mange Tilfælde vil det maaske derfor blive vanskeligt at tilvejebringe den Ensstrethed i den offentlige Mening, som er en saa vigtig Forudsætning, hvis Staten skal kunne hævde sin Supremat over for Monopolerne. I denne Henseende minder Tilstanden om Opinionens Stilling til Spørgsmaalet Told eller Frihandel; ogsaa her brydes saa mange modstridende Interesser, at Statens Aktionsevne hæmmes stærkt.

Saa meget mere betydningsfuld er det derfor, at man ved Bedømmelsen af Monopolproblemet (ligesom ved Bedømmelsen af Toldproblemet) søger at se bort fra Særinteresserne og søger at klargøre sig Sammenslutningernes almene, nationale-økonomiske Værdi.

Man kan sikkert let enes om, at Koncentrationen i sig selv ikke er at forlømme; det er først naar den faar en monopolagtig Karakter, at Proble-

met om Statens Indgriben opstaar. Men Sagen er, at alle Koncentrationsbestrebelse til syvende og sidst gaar ud paa at beherske Markedet, altsaa skabe Monopol, udelukke den eneste Regulator i det private økonomiske Liv, den fri Konkurrence. Og for saaledes at beherske Markedet er det vel at mærke ikke nødvendigt for den paagældende Sammenslutning at omfatte hele Produktionen i vedkommende Erhvervsgræn; behersker den tre Fjerdedele af Produktionen, vil det sikkert i de fleste Tilfælde være tilstrækkeligt, at den faktisk bliver den bestemmende Part paa Markedet.

Saadanne Monopoler bestaar som bekendt allerede i meget stort Antal, og næsten hver Dag kommer ny til. Ved Vurderingen af dem maa man da først og fremmest gøre sig klart af hvilken Art de er, da dette i forskellige Henseender er af meget stor Bæddeværdi.

I Europa er Monopolet saaledes i mangfoldige Tilfælde kommet i Stand ved Aftaler mellem Erhvervsdrivende, der løvligt beholder deres Selvstændighed, Aftaler, hvis Formaal altid vil gaa ud paa at begrænse Produktion og have Priserne, altsaa Karteller. Slige Aftaler er naturligvis til Fordel for dem, der lever af de paagældende Bedrifter, men for Helsen vil de som Regel kun være til Skade i det lange Løb, ikke saa meget maaske fordi de beskafter det forbrugende Publikum som fordi de hjælper forældede Virksomheder til at leve videre; de forhaaler med andre Ord det tekniske Fremskridt.

Naar Folk ofte undskylder de erhvervsmæssige Sammenslutninger, saa er det som før sagt fremfor alt fordi de har paa Fornemmelsen, at det tekniske Fremskridt og derved Konkurrenceevnen hjælpes derved. Men dette gælder altsaa aldeles ikke, naar Sammenslutningen anlager Kartellets Form; hvor dette er Tilfældet vil man som Hovedregel faa det modsatte Resultat ud af det.

Dog naar Forholdene ligger saadan, burde Statsmagten af Hensyn til det almene Vel simpelthen forbyde slige Aftaler; Aftaler om at begrænse den fri Konkurrence burde ikke have Retsvirkning, men burde erstattes med Retsregler, Kodificering af Handelsvaner, Regler mod usunde Konkurrencemetoder, Forfalskninger etc.

Et saadant almindeligt Forbud mod Aftaler til Begrænsning af den fri Konkurrence bestaar som bekendt i U. S. A. Og man der ikke skulde være noget om, at dette Forbud har bidraget til at give det amerikanske Erhvervsliv den magtige Slagkraft, det besidder? Netop fordi Kartellet ofte er en Hæmsko for det tekniske og organisatoriske Fremskridt.

Et saadant Forbud vil naturligvis bringe en ikke ringe Uro ind i Erhvervslivet paa de Omraader, hvor Kartellet alt nu har tilvejebragt en vis Stabilitet, og dette kan meget vel tænkes, at bringe adskillige Bedrifter i Vanskeligheder — paa samme Maade som en Ophævelse af Toldbeskyttelse kan bringe de beskyttede Bedrifter Ubehageligheder. Men Spørgsmaalet er, om ikke de europæiske Lande i det lange Løb vil blive nødt til at arbejde sig gennem en vis Reorganisationsperiode for med saa meget større Kraft at kunne gøre sig gældende paa Verdensmarkedet. Disse Nationer har nu i en Aarrække præsteret et meget stort Rekonstruktionsarbejde i Forbindelse med Valu-

Vinduer, Døre og Lister.

Godt og billigt Arbejde.

Hugo Øster's Maskinsnedkeri,
Tlf. 216. Thorshavn. Tlf. 216.

tastabiliseringen, men tilbage staar trods alt endnu et Arbejde med at genvinde den fulde Slagkraft paa Verdensmarkedet, og det er næppe for meget sagt, at de bestaaende Karteller gør dette Arbejde bade vanskeliggere og mindre rationelt.

Hvor meget Kartelleringen i Virkeligheden hæmmer det tekniske Fremskridt kan man forestille sig, hvis man tænker sig, at der bestod en Kartelaftale mellem Ford og General Motors. Hvis der ikke havde været Kassestrid mellem disse to vældige Bedrifter, havde vi nu sikkert hverken haft den »ny Ford« eller den 6-cylindrede Chevroletvogn; vi havde sikkert endnu i Hovedsagen kun haft de nu saa gammelmøds Sardinosaarer.

Som tidligere berørt herer man ofte fremhævet, at Sammenslutningerne er det eneste rette Middel til at fremme Eksporten. Men dette gælder altsaa ikke uden videre, naar Sammenslutningen har Kartellets Form; thi den første Forudsætning for at gøre sig gældende paa Eksportmarkederne er dog, at man er paa Højde med Tidens Teknik og industrielle Organisation, og dette er som sagt sjældent Kartellets Resultat.

Dette kan en Nation (eller en Gruppe af Nationer) selvfølgelig gaa let hen over, hvis den har helt eller delvis Verdensmonopol paa de paagældende Eksportvarer, saaledes som Tilfældet er med den tysk-franske Kaffi, den brasilianske Kaffe eller som det vil blive Tilfældet, hvis de engelske og hollandske Gummiproducenter eller de europæiske Kulproducenter gaar i Kartel. Men bortset herfra er det tekniske Staaet af afgørende Betydning for Industriens Eksportmuligheder.

Løvligt kan Kartellet ogsaa paa en anden Maade virke hæmmende paa Eksporten, nemlig i det Tilfælde det fordyrer Raaestofferne for andre eksporterende Industrier; et Sukkerkartel generer f. Eks. Chokoladeeksporten et Kulkartel Jerneksporten osv. Dette Punkt har meget stor Betydning, idet Kartellerne som Regel er meget stærke i Raavare- og Halvfabrikatindustriene end i Færdigvarerindustriene. Den Gæne, som disse sidste udsættes for ved Kartellernes Prispolitik, kan endda være af dobbeltvirkende Art, idet de stærke Karteller ofte sælger deres Varer billigere i Ulandet, altsaa til Bedrifter, der konkurrerer paa Verdensmarkedet med Færdigindustriene i deres eget Hjemland. Saaledes har det tyske Sukkerkartels Dumpingpolitik i England tidligere givet den britiske Sukkervareindustri et meget betydeligt Forspring for den tyske.

Altsaa af Hensyn til Forbrugerne, til det tekniske Fremskridt i Almindelighed og til Eksportens Fremme synes det i høj Grad anbefalelsesværdigt for de europæiske Lande at gaa over til det amerikanske Retssprincip, hvorefter Aftaler til Hindring af Konkurrencen er utiladelige.

Knud Korst.

